QORTI TAL-APPELL

IMĦALLFIN

ONOR. IMĦALLEF GIANNINO CARUANA DEMAJO
AĠENT PRESIDENT
ONOR. IMĦALLEF ANTHONY ELLUL
ONOR. IMĦALLEF MARK SIMIANA

Seduta ta' nhar it-Tnejn 28 ta' April 2025

Numru 4

Rikors numru 526/2015/1 MCH

Marija Zammit

v.

Jane Busuttil u b'digriet tal-21 ta' Novembru 2017 Jason Busuttil u Jacqueline Leonard eredi tad-defunta Giovanna sive Jane Busuttil assumew l-atti tal-kawża u dan wara l-mewt tal-istess konvenuta Giovanna sive Jane Busuttil, u żewġha Nazzareno Busuttil

1. Din hija sentenza dwar appell imressaq mill-attriċi minn sentenza mogħtija mill-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili fil-21 t'Ottubru 2019.

2. Il-kawża nbdiet permezz ta’ rikors ġuramentat li ġie ppreżentat fl-1 ta’ Ġunju 2015. Permezz tiegħu l-attriċi, wara li ppremettiet hekk:

> “Illi fil-21 ta' Awwissu 2008 ghall-habta tad-9.00 p.m., waqt li r-rikorrenti kienet qieghda taghti xi ikel lil xi annimali fi Triq is-Summien, Hal Safi, hija giet aggredita b'mod feroci mill-intimata Jane Busuttil.
>
> Illi l-intimata attakkata minn wara, qabditilha ghonqha minn wara u bdiet tifgaha, tant illi r-rikorrenti hasset nifisha jinqata'.
>
> Illi l-intimata sabbtitha u kaxkritha mal-art u ghal ftit ma mbuttathiex go hofra fonda madwar zewg sulari (pedament bil-blat) li kien hemm fil-qrib fejn kien ser jitla' l-bini.
>
> Illi r-rikorrenti twerwret u rnexxielha tinheles minn taht idejn l-intimata, izda sofriet griehi f’ghonqha kif muri fir-ritratt Dok. A, u f’partijiet ohra ta' gisimha. Ir-rikorrenti kellha tircievi kura fic-Centru tas-Sahha tar-Rahal il-Gdid, kif ukoll kellha tiehu "x-ray of Skull" l-Isptar San Luqa. Hija giet iccertifikata mit-Tabiba Pamela Gauci bhala li kienet qieghda ssofri minn diversi griehi, u dan skont ma jirrizulta mic-certifikati markati Dok. E u F rilaxxjati minn Dr Pamela Gauci nee Seychell (2962). Barra minn hekk, ir-rikorrenti sofriet trawma psikologika u ghal zmien konsiderevoli, li jigi aktar minn xahar, hija kellha tircievi trattament minghand il-Psikologu Matthew Bartolo, kif jirrizulta mill-annessi dokumenti rilaxxjati minnu.
>
> Illi l-intimata Jane Busuttil, tant kienet mimlija b'astju lejn ir-rikorrenti u tant xewxet lil zewgha l-intimat Nazzareno Busuttil kontra r-rikorrenti, illi jumejn wara, jigifieri fit- 23 ta' Awwissu 2008, meta dan ra lir-rikorrenti flimkien ma' ohtha Margaret Bongailas fil-karozza wieqfa, qabad u fetah il-bieba tal-karozza u heddidha li joqtolha u "jmur il-habs minn fuqha" u heddidha li ser igib senter, u rega' werwirha. Imbaghad sejjah Iil Jane Busuttil biex tigi tkompli mieghu, filwaqt li Jacqueline Leonard kienet tinstema' toffendi lill-attrici.
>
> Illi minhabba l-agir tal-intimati, ir-rikorrenti garrbet hsara gravi li damet iktar minn xahar biex tfieq, kif ukoll debbulizza u hsara psikologika permanenti tal-mohh.
>
> Illi permezz ta' kwerela datata 27 ta' Awwissu 2008 iffirmata mill-Avv. Marion Camilleri, il-Pulizija giet mitluba 'inter alia' tiehu passi kriminali fuq attentat ta' qtil kontra Jane Busuttil.
>
> Illi b'sentenza tas-26 ta' Jannar 2015 il-Qorti tal-Magistrati (Malta) bhala Qorti ta' Gudikatura Kriminali sabet lill-intimata Jane Busuttil "hatja tal-akkuza li kkagunat feriti ta' natura hafifa (kif inkorporata fl-akkuza aktar serja ta' ferita gravi) fuq il-persuna ta' Marija Zammit u

tikkundannaha multa ta' mitt ewro (EUR100) .... Il-Qorti ... tipprovdi ghas-sigurta ta' Marija Zammit billi qieghda torbot lill-imputata b'obbligazzjoni ta' mitejn ewro (EUR200) li ma timmolestax u ma tingurjax lill-istess Marija Zammit ghal perjodu ta' sena millum ai termini tal-Artikolu 383(1) tal-Kapitolu 9 tal-Ligijiet ta' Malta."

Illi fir-rigward ta' Nazzareno Busuttil, l-azzjoni giet estinta bil-Preskrizzjoni ghaliex l-Ispettur Carlos Cordina talab 'korrezzjoni' fl-akkuza billi minflok il-jum korrett tat-23 ta' Awwissu 2008, jitnizzel il-jum zbaljat tal-21 ta' Awwissu 2008, u wara li giet milqugha l-korrezzjoni, il-kawza giet iddikjarata preskritta.

Illi minbarra l-ispejjez tal-Psikologu Matthew Bartolo, ir-rikorrenti kellha thallas spejjez legali konsiderevoli sabiex tipprotegi d-drittijiet taghha.

Illi l-intimati Jane Busuttil u zewgha Nazzareno Busuttil huma responsabbli skont il-ligi ghall-konsegwenzi u l-effetti tal-hsara personali kkawzata minnhom lir-rikorrenti u ghad-danni kollha konsegwenzjali sofferti mir-rikorrenti b'rizultat tal-imgieba illegali taghha fil-21 u fit-23 ta' Awwissu 2008.”

għaddiet biex titlob lill-Prim’Awla tal-Qorti Ċivili jogħġobha:

“(1) Tiddikjara lill-intimata Jane Busuttil unikament responsabbli ghall-incident tal-21 ta' Awwissu 2008 u ghad-danni u konsegwenzi kollha rizultanti minnu, fosthom debbulizza u hsara psikologika permanenti fil-mohh.

(2) Tiddikjara lill-intimat Nazzareno Buttuttil u martu Jane Busuttil kongjuntement responsabbli ghall-incident tat-23 ta' Awwissu 2008 u ghad-danni u konsegwenzi kollha rizultanti minnu, fosthom debbulizza u hsara psikologika permanenti fil-mohh.

(3) Tiddikjara lill-intimat Nazzareno Busuttil responsabbli ghall-istess danni flimkien ma' martu, 'in solidum', bhala komproprjetarju tal-komunjoni tal-akkwisti ezistenti bejniethom.

(4) Tillikwida d-danni kollha sofferti mir-rikorrenti, inkluzi 'damnum emergens' u 'lucrum cessans'.

(5) Tikkundanna lill-intimati jhallsu lir-rikorrenti d-danni kollha hekk likwidati.

B'riserva ta' azzjoni ghad-danni morali ossija non-pecuniary damages”

3. Il-konvenuti kkontestaw it-talbiet tal-attriċi permezz ta’ risposta ġuramentata li ġiet ippreżentata fl-24 ta’ Ġunju 2015, u li biha eċċepew dan li ġej:

> “1. Illi in linea preliminari l-inkompetenza ta' din l-Onorabbli Qorti ratione valoris;[1]
>
> 2. Illi l-esponenti Nazzareno Busuttil ma huwiex legittimu kontradittur u ghandu jigi liberat mill-osservanza tal-gudizzju. Dan stante illi anke kif jirrizulta mill-premessi attrici l-esponenti imkien ma jikkonfigura fl-incident li ta' lok ghal din l-istanza u ghalhekk qatt ma jista’ jkun hemm solidarjeta;
>
> 3. Illi wkoll in linea preliminari t-talbiet attrici huma perenti a tenur ta' artikolu 2154 tal- Kap. 16 li jirreferi ghall-perjodu preskrittiv fil-Kap. 9. Konsegwentement il- preskrizzjoni ghar-reat kontemplat f'artikolu 221 (L-offiza fuq il-persuna li ma ggib ebda wahda mill-konsegwenzi msemmijin fl-artikoli ta' qabel ta' dan is-sub-titolu, titqies li hija hafifa, u ghaliha tinghata l-piena ta' prigunerija ghal zmien mhux izjed minn tliet xhur jew il-multa) tal-Kap. 9 li tieghu l-esponenti Jane Busuttil instabet hatja hemm perjodu ta' preskrizzjoni a tenur ta' artikolu 688.e (bl-eghluq ta' sentejn ghad-delitti suggetti ghall-piena ta' prigunerija ghal zmen ta' anqas minn sena, jew tal-multa jew ghall-pieni tal-kontravvenzjonijiet) ta' sentejn.
>
> 4. Illi fil-mertu t-talbiet attrici huma infondati fil-fatt u fid-dritt stante illi l-griehi sofferti mir-rikorrenti fl-ebda mod ma jistghu lanqas remotamenti jgibu nuqqas ta' opportunitajiet ta' xoghol fil-futur ghar-rikorrenti, jew li fil-futur ghad jistghu jkunu ta' tfixkil fl-impjieg (Fil-fatt il-Qorti lal-Magistrati (Malta) fil-kawza penali mertu ta' dan l-incident fl-ismijiet il-Pulizija vs Jane Busuttil deciza 26-01-15 b'referenza ghall-griehi subiti mir-rikorrenti kienet irriteniet (a pag 30) 'Dwar il-feriti li sofriet il-kwerelanti jidher li dawn kienu kollha ta' natura hafifa. Jidher li l-parte civile ma kinitx kuntenta bl-istat ta' fatti kif gew provati mill-Prosekuzzjoni u talbet lill-Qorti tinnomina espert mediku sabiex jinvista l-kwerelanti u din giet invistata minn Dr Jonathon Joslyn li wkoll ikkonferma li l-feriti kienu ta' natura hafifa. Ghalhekk f'dan ir-rigward ma jidher li hemm ebda dubju dwar in-natura tal-feriti).”

[1] Din l-ewwel eċċezzjoni ġiet irtirata mill-konvenuti fl-ewwel udjenza tal-kawża quddiem il-Qorti tal-Ewwel Istanza.

4. Il-Prim’Awla tal-Qorti Ċivili ddisponiet mill-kawża b’sentenza mogħtija fil-21 t’Ottubru 2019, li biha laqgħet it-tielet eċċezzjoni tal-konvenuti u għalhekk iddikjarat l-azzjoni tal-attriċi preskritta u konsegwentement ċaħdet it-talbiet kollha tal-attriċi, bl-ispejjeż kontriha.

5. Ir-raġunijiet li wasslu lill-Qorti tal-Ewwel Istanza għal din id-deċiżjoni ġew hekk imfissrin minnha:

> “Jinhass opportun li tigi trattata mal-ewwel it-tielet eccezzjoni ta’ natura preliminari, peress li jekk tinstab li hija gustifikata, ma jkun hemm ebda htiega li l-azzjoni attrici tigi mistharrga ulterjorment. Permezz tat-tielet eccezzjoni taghhom, il-konvenuti jsostnu li l-azzjoni attrici hija perenta a tenur tal-artikolu 2154 tal-Kap. 16 tal-Ligijiet ta’ Malta (Kodici Civili), peress li ghar-reat li tieghu l-konvenuta Jane Busuttil instabet hatja, kif kontemplat taht l-artikolu 221 tal-Kap. 9 tal-Ligijiet ta’ Malta, jinsab preskritt bid-dekors tat-terminu ta’ sentejn u dan kif jipprovdi l-artikolu 688(e) tal-istess Kodici Kriminali.
>
> L-artikolu 2154(1) tal-Kodici Civili jipprovdi:
>
> Dwar il-preskrizzjoni tal-azzjoni civili ghall-hlas tal-hsarat ikkagunati b’reat, ghandhom jitharsu r-regoli li hemm fil-Kodici Kriminali, ghall-preskrizzjoni tal- azzjoni kriminali.
>
> Illi l-artikolu 688(e) tal-Kap. 9 tal-Ligijiet ta’ Malta (Kodici Kriminali) jaqra kif isegwi:
>
> Bla hsara ta’ fejn il-ligi tiddisponi xort’ohra, l-azzjoni kriminali taqa’ bi preskrizzjoni –
>
> (e) bl-eghluq ta’ sentejn ghad-delitti suggetti ghall-piena ta’ prigunerija ghal zmien ta’ anqas minn sena, jew tal-multa jew ghall-pieni tal-kontravvenzjonijiet;
>
> Il-kwistjoni jekk l-azzjoni attrici odjerna tintlaqatx bil-preskrizzjoni indikata mill-konvenuti tiddependi fuq jekk il-fatti attribwiti lill-konvenuti jaqghux fid-definizzjoni ta’ reat. Fil-kaz tal-ewwel incident, m’hemmx dubju li jaqa’ f’din id-definizzjoni, tant li l- konvenuta nstabet hatja ta’ reat kif spjegat qabel, li kkawzat ferita ta’ natura hafifa lill-attrici li skont l-artikolu 221(1) tal-Kodici Kriminali, jikkontempla piena ta’ prigunerija ghal zmien mhux izjed minn tliet

xhur jew multa, kif effettivament inghatat f'dan il- kaz. Kwindi m'hemmx dubju li dan il-kaz jaqa' fil-parametri tal-preskrizzjoni kontemplata taht l-artikolu 688(e) tal-Kodici Kriminali.

Jehtieg li jigi mistharreg it-tieni incident li bih l-attrici tixli lill-konvenuti (peress li l-proceduri kriminali f'dak il-kaz waqghu). L-attrici ssostni li l-konvenuti kkagunawlha danni permezz ta' theddid, li huwa wkoll reat taht il-Kodici Kriminali. Ghalhekk, il- preskrizzjoni tal-azzjoni attrici, hija dik li hemm fil-Kodici Kriminali dwar ir-reat ta' theddid. It-theddid li tilmenta dwaru l-attrici fil-konfront tal-konvenuti, kien dak ta' natura verbali li gab fuqha biza' li setghet tintuza vjolenza kontra taghha jew ta' ohtha. L-artikolu 251B tal-Kodici Kriminali jghid li, l-piena ghar-reat ta' meta ohrajn jibzghu li se tintuza vjolenza kontrihom, bhal f'dan il-kaz, hija ta' prigunerija minn tliet xhur sa sitt xhur, jew multa, jew multa u prigunerija f'daqqa. Il-preskrizzjoni, ghalhekk, f'dan il-kaz ukoll jaqa' taht il-parametri tal-artikolu 688(e) tal-Kodici Kriminali, fejn jinghad li l-azzjoni kriminali taqa' bl-eghluq ta' sentejn.

Trattat il-perjodu preskrittiv applikabbli ghall-kaz in ezami huwa dak ta' sentejn, tibqa' l-kwistjoni dwar jekk l-attrici harsitx id-drittijiet taghha fi zmien sentejn kif dettat mil-ligi, sabiex tiehu l-azzjoni gudizzjarja mehtiega fil-konfront tal-konvenuti, kif ukoll minn meta jibda jiddekorri l-perjodu preskrittiv. Kif osservat minn din il-Qorti diversament preseduta, fis-sentenza taghha tal-14 ta' Gunju, 2001, fil-kawza fl-ismijiet **Raymond Grech et vs Stefan Borg**:

Illi minhabba li l-preskrizzjoni mressqa mill-imharrek hija wahda estintiva tal-azzjoni attrici, jidhol fis-sehh il-principju li z-zmien preskrittiv jghaddi biss minn dak inhar li jkun tnissel id-dritt jew setghet tigi mibdija l-azzjoni meqjusa biex thares dak id-dritt. Dan il-principju huwa mibni fuq il-massima li *actioni non natae non praescribitur*. L-awturi Baudry-Lacantinerie u Tissier jghallmu li: "*Quanto alla prescrizione estintiva, il suo corso comincia in principio a partire dal giorno in cui e' nato il diritto o l'azione che e' destinata ad estinguere*… (cfr. Trattato Teorico-Pratico di Diritto Civile: Della Prescrizione Cap XII. Par 364 pag 279). Izjed 'il quddiem izidu jghidu illi "*La prescrizione estintiva in materia di diritti eventuali non decorre evidentemente se non dopo il verificarsi dell'evento che fa nascere il diritto rimasto fin allora puramente eventuale*" (op. Cit. Par 393bis, pag 306);

Illi gie stabilit ukoll li, ghall-finijiet tal-artikolu 2137, iz-zmien li fih l-azzjoni jmissha tinbeda titqies minn cirkostanzi oggettivi u mhux minn x'jahseb l- imgarrab, u li, certament, in nuqqas ta' gharfien tal-ligi m'huwiex raguni valida biex jinghad li l-azzjoni ma setghetx issir qabel [ara sentenza Prim'Awla tal-**25 ta' April, 1964** fil-kawza flismijiet *Alfred Delia vs John Terstaferrata Abela* (kollez. Vol: **XLVIII.ii.959**)];

Kwindi f'kull kaz li titressaq l-eccezzjoni tal-preskrizzjoni, huwa mehtieg li jigi determinat minn meta l-preskrizzjoni tal-azzjoni ghandha tibda titqies. Fuq dan l- ahhar kwezit, fir-rigward ta' meta jibda jiddekorri l-perjodu preskrittiv fil-kaz in ezami, huwa meqjus li dan ghandu jittiehed mid-dati taz-zewg incidenti, cioe l-21 ta' Awwissu, 2008 u t-23 ta' Awwissu, 2008, li minnhom l-attrici tilmenta u li tqis li l-agir tal-konvenuti wassal sabiex hija tbaghti d-danni li qeghda tippretendi. Kwindi l-attrici kellha l-obbligu li tassigura li l-pretensonijiet taghha kontra l-konvenuti ma jaqghux preskritti u dan billi tibda l-proceduri mehtiega skont il-ligi fi zmien sentejn mill-imsemmija dati. Ir-rikors promotur odjern gie intavolat fl-1 ta' Gunju, 2015, kwazi seba' snin wara z-zewg incidenti li dwarhom tilmenta l-attrici.

Isegwi li l-ezercizzju li trid taghmel il-Qorti odjerna, huwa li tara mill-atti u mill-provi ipprezentati lilha, jekk hux il-kaz li l-perjodu preskrittiv ta' sentejn invokat mill- konvenuti bhala eccezzjoni, fil-fatt iddekorrix favur taghhom, minghajr ma gie nterrott skont il-ligi da parti tal-attrici jew jekk il-perjodu ta' preskrizzjoni giex interrott kif issostni l-attrici. Relevanti huma l-Artikoli 2128, 2136 u 2137 tal-Kap. 16 tal-Ligijiet ta' Malta, li jipprovdu kif isegwi:

2128. Il-preskrizzjoni tinkiser ukoll b'kull att gudizzjarju pprezentat fl-isem tas-sid jew tal-kreditur, innotifikat lill-parti li kontra taghha wiehed irid li ma jhallix timxi l-preskrizzjoni, u li minnu jkun jidher bic-car illi s-sid jew il-kreditur bi hsiebhom izommu l-jedd taghhom.

2136. (1) Meta l-preskrissjoni tigi miksura, iz-zmien li jkun ghadda qabel ma jghoddx ghalbiex wiehed jippreskrivi.

(2) Izda, l-preskrizzjoni tista' tibda miexja mill-gdid.

2137. Bla hsara ta' dispozizzjonijiet ohra tal-ligi l-preskrizzjoni ta' azzjoni tibda minn dak in-nhar li din l-azzjoni tista' tigi ezercitata, minghajr ma jittiehed qies tal-istat jew tal-kundizzjoni tal-persuna li lilha din l-azzjoni tmiss.

Peress li bejn l-incidenti li sehhew u l-prezentata tar-rikors promotur ghaddew aktar minn sentejn jehtieg li din il-Qorti tezamina jekk fil-frattemp il-preskrizzjoni kinitx giet interrotta kif tghid l-attrici, b'mod li meta gie intavolat r-rikors promotur, l-attrici kienet ghad ghandha d-dritt ghall-azzjoni minnha ntavolata. Il-Qorti rat l-atti kollha tal-kawza u ghalkemm ma sabet ebda ittri ufficjali esebiti in atti, jirrizulta li mir-rikors promotur saret referenza ghal tliet ittri ufficjali, li jgibu referenza 1227/10, 818/12 u dik li saret fil-21 ta' Marzu, 2014. Minkejja li dawn l-ittri ufficjali msemmija fir-rikors promotur mhumiex esebiti in atti, kif ritenut diversi drabi mill-qrati taghna, avolja ma gewx ipprezentati l-kopji tal-ittri ufficjali in kwistjoni, ladarba dawn l-atti jinsabu fir-Registru tal-Qorti, jezistu l-mezzi ghad-disposizzjoni tal-Qorti, li tigi vverifikata l-ezistenza ta' dawk l-atti. Meta din il-Qorti,

vverifikat, irrizultalha li ghalkemm gewipprezentati z-zewg ittri ufficjali fit-8 ta' Marzu, 2012 u fil-21 ta' Marzu, 2014, citati mill-attrici limitatament fil-konfront tal-konvenuta (u mhux fil-konfront tal-konvenut), fil-kaz tal-ittra ufficjali li ggib referenza 1227/2010, irrizulta li din l-ittra ufficjali, ghalkemm saret fil-konfront ta' certa Mary Zammit, din l-ittra ufficjali la titratta l-istess attrici u wisq anqas titratta l-istess mertu tal-kawza odjerna. Wara li saret in-nota ta' sottomissjonijiet da parti tal-attrici gie nnutat li flimkien man-nota kien hemm annessi xi referti li minnhom irrizulta li l-ewwel ittra ufficjali li saret kienet iggib ir-referenza 1277/2010 (u mhux 1227/2010 kif citat mill-attrici qabel). Kwindi wara verifika ulterjuri rrizulta li l-ewwel ittra ufficjali li saret da parti tal-attrici kienet fid-29 ta' April, 2010. Ghalhekk jirrizulta li saru tliet ittri ufficjali da parti tal-attrici bl-iskop li tigi interrotta l-preskrizzjoni, li gew debitament notifikati lill-konvenuta Jane Busuttil.

Dan ifisser li wara l-incidenti tal-21 ta' Awwissu, 2008 u tat-23 ta' Awwissu, 2008, l-ewwel ittra ufficjali li saret mill-attrici, fil-konfront tal konvenuta kienet dik tad-29 ta' April, 2010, wara saret dik tat-8 ta' Marzu 2012, u fl-ahhar dik tal-21 ta' Marzu, 2014, filwaqt li ma jirrizultax li l-konvenut qatt gie interpellat permezz ta' ittra ufficjali wara li sehh it-tieni incident, qabel ma gie intavolat ir-rikors promotur fl-1 ta' Gunju, 2015. Ghalhekk il-perjodu preskrittiv applikabbli ghall-kaz odjern certament lahaq ghadda, minghajr ebda interruzzjoni fil-kaz tal-konvenut, mentri jehtieg li jigi determinat jekk l-ittri ufficjali li saru fil-konfront tal-konvenuta jservux ghall-fini tal-interruzzjoni preskrizzjoni. Minn harsa lejn id-dati li fihom gew ipprezentati l-ittri ufficjali jirrizulta li, ghalkemm l-ewwel wahda tad-29 ta' April, 2010, saret entro t-terminu ta' sentejn mid- data tal-incident u t-tieni wahda li saret fit-8 ta' Marzu, 2012, wkoll saret fit-terminu ta' sentejn minn meta saret l-ewwel ittra ufficjali, jirrizulta li t-tielet ittra ufficjali saret fil-21 ta' Marzu, 2014. Ghalhekk tqum il-kwistjoni jekk it-tielet ittra ufficjali saritx fit-terminu ta' sentejn jew jekk dakinhar kienx skada l-perjodu preskrittiv ghall-attrici.

Relevanti f'dan il-kuntest huma l-Artikoli 890 u 891 tal-Kodici ta' Organizzazzjoni u Procedura Civili (Kap. 12 tal-Ligijiet ta' Malta) li jpprovdu:

890. Il-protest jew l-ittra ufficjali jibdew isehhu minn dak in-nhar tan-notifika.

891. (1) **Izda, meta l-protest jew l-ittra ufficjali jkunu maghmula biex jiksru z-zmien tal-preskrizzjoni, huma jibdew isehhu mill-gurnata tal-prezentata,** basta li jekk in-notifika ma ssirx fi zmien it-tmint ijiem ta' wara, il-parti li tkun ipprezentat il-protest jew l-ittra ufficjali taghmel ir-rikors ghall-hrug fil-Gazzetta tal-Gvern ta' avviz, iffirmat mir-registratur, li jkun fih migjuba s-sustanza ta' dak l-att, u li dak l-avviz jigi ppubblikat fil-Gazzetta tal-Gvern fi zmien xahar li jibda jghoddu mill-gurnata mill-gurnata tal-prezentata ta' l-att."

> F'sentenza tal-Qorti tal-Appell tas-6 ta' Lulju, 2007, fil-kawza fl-ismijiet **Vincent Borg vs Jacqueline Bajjada**, li kienet titratta kaz simili ghal dak in ezami, inghad illi:
>
> Huwa minnu li, f'materja ta' preskrizzjoni, r-regoli ghandhom jigu interpretati b'mod rigoruz billi din hija eccezzjoni odjuza. Biss din il-Qorti trid thares mhux biss lejn l-interess ta' l-attur izda wkoll lejn dak tal-konvenut li, wara kollox, huwa moghti d-dritt bil-ligi biex jiddifendi kull azzjoni migjuba kontrih bil-preskrizzjoni estintiva ta' l-azzjoni.
> …
> Ghalhekk tenut kont ta' dan din il-Qorti tikkondividi dak li qalet l-ewwel Qorti fil-parti konkluziva tas-sentenza u tirritjeni li, stante li l-protest kien mahsub biex jinterrompi l-preskrizzjoni, l-effett tieghu beda jsehh mid-data tal-prezentata u konsegwentement meta gie intavolat t-tieni protest l-preskrizzjoni kienet iddekorriet.
>
> Applikati dawn l-istess principji ghall-kaz in ezami, jirrizulta li ghalkemm l-ittri ufficjali saru bil-fini li tigi nterrotta l-preskrizzjoni, ladarba skont l-Artikolu 891 tal-Kap. 12 l-istess ittri jiksru l-preskrizzjoni b'sehh mill-gurnata tal-prezentata taghhom, u t-tieni ittra ufficjali giet ipprezentata fit-8 ta' Marzu, 2012, dan ifisser li fit-8 ta' Marzu 2014, kienu ghaddew is-sentejn mahsuba fil-ligi ghall-fini tal-preskrizzjoni in ezami. Ghalhekk meta giet ipprezentata t-tielet ittra ufficjali fil-21 ta' Marzu, 2014 kienet applikabbli l-preskrizzjoni ta' sentejn invokata mill-konvenuti taht l-Artikolu 2154 tal- Kodici Civili u l-attrici b'hekk tilfet id-dritt li tmexxi l-kawza proposta minnha.
>
> Ghalkemm wara li jkun ghadda t-terminu tal-preskrizzjoni, l-istess preskrizzjoni tista' tinkiser fejn ikun hemm l-gharfien tal-jedd, li jissejjah rinunzja ghall-jedd li persuna tinvoka favur tieghu jew taghha l-preskrizzjoni, f'dan il-kaz ma jirrizultax li kien hemm xi rinunzja f'dan is-sens da parti tal-konvenuti. Kwindi l-eccezzjoni tal-preskrizzjoni nvokata mill-konvenuti tirrizulta gustifikata u sejra tintlaqa'."

6. L-attriċi appellat fl-1 ta' Novembru 2019, u talbet lil din il-Qorti «*...tirrevoka, tħassar u tannulla s-sentenza appellata u tgħaddi biex tiċħad it-tielet eċċezzjoni tal-konvenuti bażata fuq il-preskrizzjoni biennali u tgħaddi biex tilqa' t-talbiet attriċi bl-ispejjeż kollha kontra l-konvenuti*».

7. Il-konvenuti wieġbu għall-appell fis-26 ta' Novembru 2019 billi taw ir-raġunijiet għaliex is-sentenza appellata kellha tiġi kkonfermata. Fit-tweġiba tagħhom, huma ssottomettew ukoll li, f'każ li din il-Qorti tilqa' l-appell tal-attriċi, l-atti għandhom jiġu rinvijati lill-Qorti tal-Ewwel Istanza sabiex jitqiesu l-bqija tat-talbiet u tal-eċċezzjonijiet.

8. L-aggravju tal-attriċi mis-sentenza appellata huwa li l-Qorti tal-Ewwel Istanza żbaljat dwar it-terminu preskrittiv applikabbli. L-attriċi ssostni li s-sentenza appellata kienet żvijata mir-riżultanzi tal-azzjoni kriminali, u li l-azzjoni ċivili hija indipendenti u awtonoma minn dik kriminali. L-attriċi ssostni li r-reati imwettqa mill-konvenuti fil-konfront tagħha huma aktar serji minn dawk li dwarhom instabet ħtija fil-Qrati ta' ġurisdizzjoni kriminali, u għalhekk, b'applikazzjoni tal-artikolu 2154 tal-Kodiċi Ċivili u tal-artikolu 688 tal-Kodiċi Kriminali, iż-żmien tal-preskrizzjoni kien itwal minn dak applikat fis-sentenza appellata.

9. Il-konvenuti, fit-tweġiba tagħhom, isostnu li l-Qorti tal-Ewwel Istanza kienet korretta meta applikat it-terminu ta' preskrizzjoni skont ir-reat li rriżultalha li ġie mwettaq. Isostnu li l-provi juru b'mod ċar li l-ġrieħi gravi li tilmenta minnhom l-attriċi ma jeżistux, u għalhekk it-terminu tal-preskrizzjoni applikabbli kellu jkun dak iqsar u relattiv għall-kommissjoni ta' ġrieħi ħfief.

10. Il-fatti rilevanti għal dan l-appell jistgħu jinġabru kif ġej:

- l-attriċi ssostni li fil-21 t'Awwissu 2008 il-konvenuta Jane Busuttil ħebbet għaliha u kkaġunatilha ġrieħi f'għonqha u f'partijiet oħrajn tal-persuna tagħha. Fir-rikors ġuramentat tagħha, l-attriċi sostniet li ġarrbet ukoll trawma psikoloġika li ħolqot il-bżonn li tirċievi kura mingħand psikologu għal perijodu li jeċċedi xahar;

- fiċ-ċertifikat rilaxxat dakinhar stess, it-tabib Seychell irriferiet lill-attriċi għal eżamijiet ulterjuri fl-isptar, u ma ħaditx pożizzjoni dwar jekk il-ġrieħi kienux gravi jew ħfief[2]. Wara li sar eżamijiet ulterjuri fl-isptar, inħareġ ċertifikat li l-ġrieħi kienu ħfief, salv komplikazzjonijiet[3];

- jumejn wara, u ċjoè fit-23 t'Awwissu 2008, l-attriċi ssostni li seħħ inċident ieħor bejnha u bejn il-konvenut Nazzareno Busuttil, li fih dan heddidha li joqtolha. L-attriċi tgħid li fl-istess episodju, il-konvenuta Jane Busuttil u Jacqueline Leonard offendewha bil-kliem;

- fir-rikors ġuramentat tagħha, l-attriċi tgħid li «*minħabba l-aġir tal-intimati, ir-rikorrenti ġarrbet ħsara gravi li damet iktar minn xahar biex tfieq, kif ukoll debbulizza u ħsara psikoloġika permanenti tal-moħħ*»;

- jirriżulta li ttieħdu proċeduri kriminali kontra l-konvenuta Jane Busuttil, li b'sentenza tas-26 ta' Jannar 2015[4], instabet ħatja mill-Qorti tal-Maġistrati (Malta) bħala Qorti ta' Ġudikatura Kriminali li kkaġunat lill-attriċi ġrieħi ħfief u ġiet ikkundannata multa ta' mitt ewro, kif ukoll ġiet

---

[2] Fol.7.
[3] Fol.8-9.
[4] Fol.97.

imposta fuqha garanzija personali taħt l-artikolu 383 tal-Kodiċi Kriminali;

- b'sentenza mogħtija mill-Qorti tal-Maġistrati (Malta) bħala Qorti ta' Ġudikatura Kriminali fis-6 t'Ottubru 2009, l-akkużi fil-konfront ta' Jacqueline Leonard ġew dikjarati preskritti. Appell tal-attriċi minn din id-deċiżjoni kien dikjarat null mill-Qorti tal-Appell Kriminali fil-21 ta' Jannar 2011[5].

- fl-1 ta' Ġunju 2015 ġiet preżentata din il-kawża.

11. Il-preskrizzjoni sollevata mill-konvenuti hija dik maħsuba fl-artikolu 2154(1) tal-Kodiċi Ċivili, li jgħid hekk:

> "Dwar il-preskrizzjoni tal-azzjoni ċivili għall-ħlas tal-ħsarat ikkaġunati b'reat, għandhom jitħarsu r-regoli li hemm fil-Kodiċi Kriminali, għall-preskrizzjoni tal-azzjoni kriminali."

12. Hija regola komuni għal kull każ li fih tiġi sollevata l-eċċezzjoni tal-preskrizzjoni estintiva dik li teżiġi li l-preskrizzjoni applikabbli għall-azzjoni tal-attur tiddependi mit-termini u min-natura tal-azzjoni nnifisha, irrispettivament minn dak li jista' jirriżulta mill-provi matul il-kors tas-smigħ tal-kawża (ara f'dan is-sens ***Lorry sive Lawrence Cuschieri vs. L-Onor. Ministru tal-Ambjent et***, Appell Superjuri, 25 ta' Frar 2005; ***Korporazzjoni għas-Servizzi ta' l-Ilma vs. Oil and Construction***

[5] Fol.376.

International Limited, Appell Inferjuri, 28 t'April 2004; ***Peter Montebello vs. Peter Montebello et***, Prim'Awla, 25 ta' Settembru 2003).

13. Meta l-preskrizzjoni eċċepita tkun dik taħt l-artikolu 2154, iż-żmien tagħha jkun stabbilit skont il-fatt li jkun qed jiġi attribwit lill-konvenut (ara, per eżempju, ***Arthur E. Buckley vs. Vincenzo Cauchi noe***, Prim'Awla, 3 ta' Mejju 1921[6], kif ukoll ***Negoziante Lewis V. Galea vs. Giuseppe Vella et***, Kummerċ, 29 t'Ottubru 1929[7]). Kif sewwa nżamm fid-deċiżjoni ***Mary Ann Borg nomine vs. Korporazzjoni Enemalta et*** (Appell Superjuri, 31 ta' Jannar 2014):

> "9. Jekk l-azzjoni ċivili tintlaqatx bl-art. 2153 jew mill-art. 2154 ma jiddependix minn jekk il-konvenut instabx ħati tar-reat, iżda jekk il-fatt attribwit lilu jinkwadrax fid-definizzjoni ta' reat jew le. Naturalment, jekk eventwalment jinstab – mill-qorti ċivili u sal-grad ta' prova li trid il-liġi ċivili – illi l-fatt ma seħħx, l-azzjoni tfalli mhux minħabba l-preskrizzjoni iżda għax il-premessa tal-azzjoni ma ġietx provata. Iżda ma tistax aprioristikament u bla ma tqis il-provi fid-dawl tal-oneru tal-prova li trid il-liġi ċivili tgħid illi, għax il-qorti ta' ġurisdizzjoni kriminali ma sabitx ħtija ta' reat, dan *ipso iure* jwassal għall-konklużjoni li l-preskrizzjoni li tgħodd għall-każ ma hijiex dik taħt l-art. 2154.
>
> 10. Fil-każ tallum l-attur essenzjalment qiegħed igħid illi l-għemil tal-konvenuti huwa dak ta' "min b'nuqqas ta' ħsieb, bi traskuraġni, jew b'nuqqas ta' ħila fl-arti jew professjoni tiegħu, jew b'nuqqas ta' tħaris tar-regolamenti jikkaġuna l-mewt ta' xi ħadd", li huwa r-reat kriminali ta' omiċidju involontarju kif definit taħt l-art. 225 tal-Kodiċi Kriminali. Dan huwa biżżejjed biex għall-każ ikun igħodd l-art. 2154 tal-Kodiċi Ċivili. Jekk imbagħad ma jinstabx li l-konvenuti, jew xi ħadd minnhom, huwa ħati ta' dak in-nuqqas, dan, kif ġà ngħad, iwassal biex l-azzjoni taqa' minħabba nuqqas ta' prova tal-premessa tagħha, u mhux minħabba preskrizzjoni taħt l-art. 2153."

[6] Kollezz. Vol.XXIV.ii.575.
[7] Kollezz. Vol.XXVII.iii.480.

14. Kemm hu veru, l-azzjoni ċivili għar-riżarċiment ta' danni kaġunati b'reat tissussisti rrispettivament minn jekk tkunx ittieħdet l-azzjoni kriminali, billi ż-żewġ azzjonijiet huma kompletament awtonomi u indipendenti minn xulxin. Għall-istess raġuni, ir-riżultat tal-azzjoni kriminali ma jinċidix fuq ir-riżultat tal-azzjoni ċivili, u l-inverż jgħodd daqstant ieħor. Għalhekk il-fatt li l-konvenuta Jane Busuttil instabet ħatja li kkaġunat ġrieħi ħfief mill-Qorti ta' ġurisdizzjoni kriminali ma kellux jitqies determinanti sabiex jiġi sewwa stabbilit iż-żmien tal-preskrizzjoni mill-Qorti ta' ġurisdizzjoni ċivili. Isegwi minn dan li jekk il-fatt addebitat lill-konvenut jikkostitwixxi reat, mela allura l-preskrizzjoni applikabbli hija dik skont il-liġi kriminali. U huwa l-fatt attribwit lill-konvenut mill-attur dak li jiddetermina r-reat li dwaru trid tiġġudika l-Qorti Ċivili, u li allura minnu wkoll jiddependi ż-żmien tal-preskrizzjoni. Jekk imbagħad il-fatt ma jirriżultax mill-provi, l-konsegwenza ma tkunx li l-azzjoni hija preskritta imma li l-premessa fattwali tagħha ma teżistix, u t-talbiet għad-danni jiġu miċħuda fil-meritu.

15. Inqisu għalhekk x'inhu l-fatt li qed jiġi attribwit mill-attriċi lill-konvenuti.

16. L-attriċi tgħid li bl-aggressjoni tal-konvenuti, li seħħet f'żewġ okkażjonijiet, hija ġarrbet «*...ħsara gravi li damet iktar minn xahar biex tfieq, kif ukoll debbulizza u ħsara psikoloġika permanenti tal-moħħ*».

17. L-artikolu 216 tal-Kodiċi Kriminali, fiż-żmien li fih seħħ il-fatt attribwit lill-konvenuti, kien jgħid hekk:

> "L-offiża fuq il-persuna hija gravi, u għaliha tingħata l-piena ta' priġunerija minn tliet xhur sa tliet snin[8] -
> (a) jekk tista' ġġib periklu –
>
> ...
>
> (ii) ta' debbulizza permanenti fis-saħħa jew fil-funzjoni ta' xi parti tal-ġisem;
>
> ...
>
> (iv) ta' marda permanenti tal-moħħ;
>
> ...
>
> (d) jekk iġġib marda tal-moħħ jew tal-ġisem li ddum għal tletin ġurnata jew iżjed, inkella, għal daqshekk żmien, iżżomm lill-offiż milli jmur għax-xogħol tiegħu;"

18. Imbagħad l-artikolu 218 tal-istess Kodiċi kien jgħid hekk:

> "(1) L-offiża gravi hija punibbli bil-priġunerija minn disa' xhur sa disa' snin[9] –
>
> (a) jekk tikkaġuna debbulizza permanenti fis-saħħa jew fil-funzjoni ta' xi parti tal-ġisem, jew iġġib difett permanenti f'parti tal-għamla tal-ġisem, jew, marda permanenti tal-moħħ;"

19. Il-fatt li, wara li seħħew iċ-ċirkostanzi li wasslu għal din il-kawża, il-pieni għar-reati msemmija ħraxu huwa rrilevanti għall-każ tal-lum, la darba hija regola tal-liġi kriminali dik li trid li l-ħati jkun soġġett għall-piena fis-seħħ fiż-żmien tar-reat jekk din tinbidel u ssir aktar severa

[8] Bl-artikolu 24 tal-Att XIII tal-2018, il-piena żdiedet għal "sena għal seba' snin".
[9] Bl-artikolu 24 tal-Att XIII tal-2018, il-piena żdiedet għal "ħamsa sa għaxar snin".

sussegwentement[10] (ara wkoll f'dan is-sens ***Emanuel Farrugia et vs. Mario Magri***, Appell Superjuri, 20 ta' Ġunju 2024).

20. Issa l-attriċi proprju ssostni li minħabba l-konvenuti hija ġarrbet ħsara u debbulizza permanenti f'moħħha. L-artikolu 214 tal-Kodiċi Kriminali espressament isemmi "id-disordni f'moħħha" bħala waħda mill-konsegwenzi li tagħti lok għar-reat ta' offiża fuq il-persuna. Kif spjegat suċċintament minn ***Carrara***: «*Laonde si venne a considerare che le perturbazioni recate allo intelletto di un uomo dall'altrui opera malvagia dovevano pur esse aversi come meritevoli di repressione non meno, e forse anchè più, che le perturbazioni recate al suo fisico organismo. Da ciò nacque il divario nella nomenclatura; e quella che un tempo chiamossi* lesione corporale*, si denominò per maggiore esattezza* lesione personale. *Indubitatamente è nel cittadino il diritto che la protezione sociale estendasi alla difesa tanto della sua individualità* psicologica, *quanto della sua individualità* fisica*; della sua attività interna non meno che della sua attività esterna, contro gli attacchi di scellerata nimicizia, o di imprudente scioperataggine. Cosi la scienza penale portò a più larga periferia la nozione delle violazioni recate ai diritti inerenti alla umana personalità, che dovevano in un buon regime penale costituire titolo criminoso...*»[11].

[10] Artikolu 27 tal-Kodiċi Kriminali.
[11] Programma del Corso di Diritto Criminale (Firenze, 1912): Parte Speciale, Vol.I, §1394.

21. Għalhekk ir-reat li l-attriċi tattribwixxi lill-konvenuti, fiż-żmien rilevanti, kien iġib piena minn disa' xhur sa disa' snin. Skont l-artikolu 688 tal-Kodiċi Kriminali:

> "Bla ħsara ta' fejn il-liġi tiddisponi xort'oħra, l-azzjoni kriminali taqa' bi preskrizzjoni –
>
> ...
>
> (ċ) bl-egħluq ta' għaxar snin għad-delitti suġġetti għall-piena ta' priġunerija għal żmien ta' anqas minn disa' snin u mhux anqas minn erba' snin;"

22. Minn dan jidher li l-preskrizzjoni applikabbli hija dik ta' għaxar snin. La l-każ seħħ fl-2008 u l-kawża nfetħet fis-sena 2015, u għalhekk inqas minn għaxar snin wara, isegwi li l-appell jistħoqqlu li jiġi milqugħ.

23. La darba fl-Ewwel Istanza ma ngħatat ebda deċiżjoni dwar it-talbiet tal-attriċi u l-kumplament tal-eċċezzjonijiet tal-konvenuti, huwa xieraq li l-atti jiġu rinvijati sabiex il-kawża tiġi deċiża mill-ġdid fl-Ewwel Istanza, kif wara kollox talbu l-istess partijiet fl-iskritturi tal-appell rispettivi tagħhom.

24. Għal dawn ir-raġunijiet il-Qorti qiegħda tilqa' l-appell tal-attriċi u għalhekk tħassar is-sentenza mogħtija mill-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili fil-21 t'Ottubru 2019, u minflok tiċħad it-tielet eċċezzjoni tal-konvenuti, u tordna li l-atti tal-kawża jiġu rinvjati lura lill-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili sabiex tingħata sentenza fuq it-talbiet tal-attriċi u fuq il-kumplament tal-eċċezzjonijiet tal-konvenuti.

L-ispejjeż taż-żewġt Istanzi jitħallsu mill-konvenuti.

Giannino Caruana Demajo	Anthony Ellul	Mark Simiana
Aġent President	Imħallef	Imħallef

Deputat Reġistratur
jb